

11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 3696, оп. 2, спр. 380.
12. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 345.
13. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 463.
14. Східно галицька делегація в Женеві // Нове слово. – 1920. – 9 груд.

** Рафальський Олег Олегович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.*

УДК 340.342.951 (045)

Ірина Сопілко *

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

У статті досліджуються питання особливостей юридичної відповідальності за порушення в інформаційній сфері. Автор досліджує проблематику відповідальності суб'єктів, які відмовляються задовольняти законні інформаційні запити ОДВ, за безпосереднє порушення права на інформацію, відповідальність за надання окремим державним органам завідомо неправдивої інформації чи за недодержання встановлених законодавством строків надання інформації.

Ключові слова: інформація, юридична відповідальність правопорушення інформаційні правопорушення, інформаційні запити органів державної влади.

Сопилко И. Н. Особенности юридической ответственности за отдельные нарушения в информационной сфере.

В статье исследуются вопросы особенностей юридической ответственности за нарушения в информационной сфере. Автор исследует проблематику ответственности субъектов, которые отказываются удовлетворять законные информационные запросы ОГВ, за непосредственное нарушение права на информацию, ответственность за предоставление отдельным государственным органам заведомо ложной информации или несоблюдение установленных законодательством сроков предоставления информации.

Ключевые слова: информация, юридическая ответственность, правонарушения, информационные правонарушения, информационные запросы органов государственной власти.

Sopilko I. M. Features of Legal Liability for the Certain Disorders in the Information Sphere.

The article investigates the features issue of the legal responsibility for the violations in the information sphere. An author examines the problems of subjects responsibility, which refuse to meet the legitimate information requests for EGA, a direct violation of right to information, the responsibility for the provision of a separate state agencies false information or failure to comply with deadlines established by law to provide the information.

Keywords: Information, legal liability, crime, information of the offense, requests for information of public authorities.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють формування нових видів відносин між державою, громадянами та інститутами громадянського суспільства. Інформаційна відкритість органів державної влади, доступність адміністративних послуг для громадян стають основними пріоритетами підвищення ефективності діяльності державного апарату. Однак, для належного задоволення і захисту прав та інтересів громадян органи державної влади України зобов'язані здійснювати важливі державні функції, нерідко пов'язані з необхідністю отримання відповідної інформації, тобто інформаційної комунікації.

Історично склалося, що до 90-х років отримання органами державної влади певної інформації задля виконання державних функцій забезпечувалося авторитетом державних органів у суспільстві, що гарантувало беззаперечне отримання ними річної інформації та її носіїв. Причому не виникало питань щодо правомірності та законності отримання органами державної влади інформації. На сьогодні ж суб'єкти, які надають інформацію (фізичні, юридичні особи приватного і публічного права), мають достатній рівень правової обізнаності і при наданні чи ненаданні певної інформації керуються переважно власними вузько корпоративними інтересами і не враховують важливості тієї або іншої державної функції. Сучасне інформаційне законодавство України надає таким суб'єктам право обмежувати доступ до власної інформації, що у багатьох випадках стає підставою для відмови у наданні інформації на законні запити органів державної влади України.

Слід зауважити, що питання інформаційних прав та обов'язків різних суб'єктів розкриваються у працях таких науковців, як: В.М. Брижко, О.С. Денісова, Р.А. Калюжний, Т.А. Костецька, О.В. Кохановська,

Л.В. Кузенко, О.В. Логінов, А.І. Марущак, О.В. Нестеренко, Є.В. Петров, О.В. Соснін, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець; І.Л. Бачило, В.М. Лопатин, М.А. Федотов, В.А. Копилов (Російська Федерація). На питаннях державної інформаційної політики, захисту інформаційних ресурсів тощо, також акцентували свою увагу І.В. Арістова, Б.А. Кормич, О.В. Олійник та ін, проте дані вчені лише фрагментарно піднімали питання дослідження особливостей порушень в інформаційній сфері та специфіки юридичної відповідальності за подібні порушення.

Метою статті є дослідження особливостей юридичної відповідальності за окремі порушення в інформаційній сфері.

Вклад основного матеріалу. Реалії сьогодення засвідчують, що іноді порушується право юридичних і фізичних осіб на одержання інформації. Однією з основних причин такої ситуації є недосконалість вітчизняного інформаційного законодавства, а також норм інших галузей права, що регламентують відповідальність за вчинення правопорушень в інформаційній сфері [1, с. 39].

Загальновідомо, що в Україні стала доволі розповсюдженою практика порушень прав юридичних і фізичних осіб у сфері обігу інформації. Однією з основних причин такої ситуації є недосконалість вітчизняного інформаційного законодавства, а також норм інших галузей права, що регламентують відповідальність за вчинення правопорушень в інформаційній сфері. Ця проблема особливо загострилась протягом останніх років. У зв'язку з цим було прийнято ряд законодавчих актів, зокрема ЗУ «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року, ЗУ «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року, та ін.

На думку Брель О.С., – інформаційне правопорушення: це протиправне, суспільно шкідливе (небезпечне), винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта (фізичної чи юридичної особи), яке посягає на інформаційні інтереси держави і суспільства, що охороняються законом, і за яке встановлена юридична відповідальність. Відповідно, на його думку, – інформаційне правопорушення як дія або бездіяльність характеризується такими істотними ознаками: 1) протиправність (порушення інформаційного законодавства та інформаційних прав учасників інформаційних правовідносин); 2) суспільна небезпека; 3) винність; 4) караність (наявність встановленої законодавством відповідальності) [7].

Мотиви порушення прав або обов'язків органами державної влади на отримання інформації можуть характеризуватись як особистою зацікавленістю, так і вчинятися у зв'язку із незнанням закону. Однак, поряд з гарантіями права на інформацію закріплено і юридичну відповідальність за порушення законодавства про інформацію. І хоча, у відповідній статті Закону України «Про інформацію» не зазначено відповідних суб'єктів, які несуть відповідальність за порушення прав на інформацію в цілому, відповідно не деталізовано відповідальність за порушення відповідних повноважень органами державної влади, проте ми вважаємо, що вказані норми стосуються і юридичної відповідальності за порушення прав і обов'язків державними органами отримувати і надавати інформацію.

Крім того, існує проблема визначення відповідальності тих суб'єктів, які відмовляються задовольняти законні інформаційні запити органів державної влади. Аналіз чинного законодавства про юридичну відповідальність щодо порушення прав чи обов'язків органів державної влади на отримання інформації свідчить, що і у цьому напрямку відсутня системність і логічність. Звернемо, зокрема, увагу на випадки відповідальності осіб, винних у необґрунтованій відмові у наданні інформації органам державної влади України, порушенні встановленого терміну її надання без поважних причин, безпідставній відмові від надання певної інформації тощо.

Зокрема, відповідальність за порушення законодавства про інформацію у частині реалізації права на отримання органами державної влади інформації, несуть особи, винні у вчиненні таких порушень, як: необґрунтована відмова від надання відповідної інформації; надання інформації, що не відповідає дійсності; несвоєчасне надання інформації; навмисне приховування інформації; перешкоджання поширенню певної інформації; необґрунтоване віднесення окремих видів інформації до категорії відомостей з обмеженим доступом [3].

Цитовані положення Закону України «Про інформацію» є бланкетними нормами, які, на нашу думку, не повною мірою відображені у кодексах, що визначають види юридичної відповідальності. Таким чином, фактично декларативними є норми, що передбачають відповідальність, наприклад, за навмисне приховування інформації від органів державної влади, які повноважні здійснювати заходи контролю, нагляду, здійснення кримінального процесу тощо.

Стосовно юридичної відповідальності за ненадання інформації, на думку Благодатного А., найчастіше вказані правопорушення тягнуть адміністративну відповідальність. Варто зауважити, що одним із актуальних напрямів реформування українського адміністративного права є модернізація інституту адміністративної відповідальності, зокрема відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері [1, с. 38].

Кримінальний закон передбачає також відповідальність за незаконне збирання конфіденційної інформації про особу без її згоди, а також за умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей [4]. У випадку

отримання або збирання органами державної влади такої приватної інформації з обмеженим доступом у межах реалізації ними передбачених законом повноважень, кримінальна відповідальність не наступатиме, оскільки не відбуватиметься незаконного збирання конфіденційної інформації про особу, а також буде відсутня мета розголошення чи іншого використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю. Така інформація буде збиратися з правомірною метою, яка передбачена законом для конкретного органу державної влади.

Кримінальним законом встановлено склад злочину, пов'язаний з неправомірним отриманням інформації, зокрема з викраденням, привласненням, вимаганням офіційних документів, штампів чи печаток або заволодінням ними шляхом шахрайства чи зловживання особи своїм службовим становищем; а також з використанням заборонених засобів отримання інформації, а саме незаконним використанням спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [4].

Як бачимо, в основному закріплені склади злочинів, що передбачають відповідальність за неправомірне отримання представниками органів державної влади або іншими суб'єктами інформації. Однак є й склади злочинів, пов'язані з незадоволенням законних інформаційних потреб окремих органів державної влади. Так, передбачена кримінальна відповідальність за повторне умисне неподання інформації про фінансові операції або повторне умисне подання завідомо недостовірної інформації про фінансові операції, які підлягають внутрішньому або обов'язковому фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу [4]. КК України передбачає відповідальність за неналежне задоволення законної інформаційної потреби й інших органів державної влади, зокрема за надання завідомо неправдивої інформації або завідомо недостовірної інформації органам державної влади [4].

Законодавством України передбачена і адміністративна відповідальність за незаконну відмову у задоволенні інформаційних потреб органів державної влади або інші пов'язані з цим порушення. Зокрема, КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за неналежне задоволення інформаційних потреб суб'єктів, у тому числі і органами державної влади: за перекручення даних державного земельного кадастру і приховування інформації про наявність земель запасу або резервного фонду; за приховування, перекручення або відмову від надання повної та достовірної інформації за запитом посадових осіб щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними, в тому числі про їх аварійні скиди та відповідні наслідки; за ненадання в установленому порядку інформації або надання неправдивої інформації щодо обсягів придбання та експлуатації нових хімічних джерел струму, обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію; за неповідомлення (приховування) або надання неправдивої інформації про загрозу посівам, деревним насадженням, іншій рослинності відкритого та закритого ґрунту, а також продукції рослинного походження від шкідливих організмів; за відмову від надання чи несвоєчасне надання за запитом повної та достовірної екологічної інформації, передбаченої законодавством; за надання недостовірної інформації про умови проектування і будівництва чи необґрунтовану відмову у наданні такої інформації; за невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи Рахункової палати, або надання їм завідомо неправдивої інформації, а так само недодержання встановлених законодавством строків надання інформації народному депутату України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини чи Рахунковій палаті [5].

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід сказати, правова регламентація розвитку єдиного інформаційного простору України повинна сприяти гармонійному розвитку інформаційних ресурсів, інформаційних послуг та засобів інформаційного виробництва в країні у процесі її руху до інформаційного суспільства. Важливість проблеми розвитку законодавства у сфері інформації та інформатизації, становлення правового суспільства, визначається тією обставиною, що норми законів цієї сфери суттєво впливають на законодавче регулювання відносин суб'єктів у всіх сферах та інших компонентах життя країни. Тому, для уникнення подвійного трактування норми, статті 212-3 КУпАП пропонуємо змінити зазначену статтю: замість слів «на запит громадянина чи юридичної особи» закріпити редакцію «на запит громадянина, юридичної особи публічного і приватного права».

Список використаних джерел:

1. Благодатний А. Адміністративна відповідальність за порушення права на одержання інформації / А. Благодатний // Публічне право. – 2011. – № 1. – С. 38-43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Положення про забезпечення доступу до публічної інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/dostup-do-publichnoi-informatsii/polojennya-pro-zabezpechennya-dostupu-do-publichnoi-informatsii>.
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Офіційний Вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами) // Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів № 8376/1999.

6. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>

7. Брель О. С. Юридична відповідальність за окремі види порушень інформаційних прав суб'єктів господарювання / О.С. Брель // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 213-217.

8. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

** Сопілко Ірина Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, директор Юридичного інституту Національного авіаційного університету.*